

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2017 m. gruodžio 15 d. *

Istorija be „baltų dėmių“

1947–1948 metų žiemos trėmimų 70-osios metinės

Kasmet minime Lietuvai skaudžias istorines sukaktis, primenančias mums apie jos gyventojų 1941 metų ir vėlesnius masinius trėmimus į atšiaurias sovietų (bolševikų) imperijos vietoves. Istorijografijoje mažesnis dėmesys skirtamas 1947 metų gruodžiui prasidėjusioms tremties represijoms, kurias patyrė keli tūkstančiai Lietuvos gyventojų, tarp kurių daugiausia buvo moterų ir vaikų. Prieš 70 metų SSRS okupacinių represinių struktūrų su vietinių kolaborantų pagalba pradėti veiksmai prieš į ištremiamujų sąrašus įrašytus Lietuvos gyventojus nuo kitų didesnių trėmimų skyrėsi ne tik savo mastais. Visų pirma, prieš 1947 metų Kalėdas pradėtas represuojamų šeimų gabemas į tremtinių vagonus vyko ne vienu metu ir ne iš visų Lietuvos apskričių. Be to, dalyje Lietuvos apskričių tremiamuosius į ešelonų vagonus vežė ir 1948 metų sausio pradžioje, atskirų šeimų – ir vasarą. Rytų Lietuvos apskričių, iš kurių tuo metu vyko intensyvi gyventojų repatriacija į Lenkiją, 1947 metų pabaigos–1948 metų pradžios trėmimai beveik nepaliestė. Tuomet Lietuvoje buvo 37 apskritys, o gyventojų trėmimai vyko devyniolikoje iš jų. Kad reikia pataisyti kai kuriuose leidiniuose parašytą teiginį, kad per 1947–1948 metų žiemos trėmimus „nukentėjo visos Lietuvos apskritys“. Pažymėtina ir tai, kad skirtingai nuo kitų pokario trėmimų (jų aukoms tremties terminas nebuvo nustatytas), 1947–1948 metų žiemos tremtiniai Ypatingojo pasitarimo prie SSRS valstybės saugumo ministro bu-

vo nuteisti 10 metų tremties. Nuo 1946 metų vasarį vykdytų trėmimų (jie vyko keturiose apskrityse – Lazdiju, Alytaus, Marijampolės ir Tauragės), per kuriuos buvo ištremta 4,5 tūkstančio žmonių, iki pat 1947 metų pabaigos masinio šeimų ištremimo iš Lietuvos akcijų nebuvu. Susidare 21 mėnesio salyginė pauzė. Jos metu sovietų okupantai ir jų vietiniai pagalbininkai tenkinosi suimtų rezistencijos dalyvių ir jų rėmėjų įkaliniimu, kankiniimu, žudymu ir išsiuntimu į įvairaus režimo koncentracijos stovyklas, kurių sistema buvusioje SSRS vadina GULAGU. Tad žiemos salygomis vykė aptariami trėmimai buvo netiketi, nes ankstesnieji lgy ir tapo nutole praeityje. Juolab kad 1947 metų pabaigos trėmimams, kaip ir ankstesniems, ruoštasi tarsi karinei operacijai – itin slaptai. Todėl išvakarėse į instruktažus surinkti valsčiaus trėmėjų grupių ginkluoti dalyviai (tarpa jų – ir vienos komunistai, komjaunuoliai ir kiti sovietų aktyvistai) nakčiai nebuvu išleidžiami į namus. I ištremiamų šeimų sodybas jie įsiverždavo anksti ryte, dar neprashvitus. Pavyzdžiu, Radviliškio apskritije šeimų trėmimas valsčiuose prasidėjo vienu metu – 1947 metų gruodžio 29 dieną 5 valandą ryto. Kitos dienos ankstų ryta tremtinius, parą praleidus vagonuose, iš Radviliškio geležinkelio stoties išvėžė į Šiaulių geležinkelio stotį, kur buvo formuojamas keliu apskričių tremiamujų ešelonas. Gruodžio 29 dieną tremtiniai buvo renkami taip pat Kupiškio apskritje. Plungės ir

Kretingos apskrityse stalininių represijų vykdytojai tremiamų ūkininkų vakuos dar nepasibaigus nakčiai iš miego kėlė 1948 metų sausio 3-iąją... Dar reikia papildomų istorinių tyrimų, dėl kokių priežasčių Alytaus ir kai kuriose kitose apskrityse trėmimai prasidėjo 1947 metų gruodžio viduryje, Lazdiju apskrities kai kuriuose valsčiuose – gruodžio pradžioje. Tačiau žmonės vergiškamdarbui tremtyje nebuvu renkami ne tik Pietryčių Lietuvoje, bet ir Biržų, Joniškio, Utenos, Zarasų, Mažeikių, Kauko, Kėdainių ir dar keliose apskrityse.

Nuo 1947 metų trėmimus vykdė SSRS ir LSSR MGB ir kitos represinės struktūros. Tačiau specialius nutarimus ir instrukcijas rengė, paskirdavo įgaliotinius apskritimis, iš kurių numatyta tremti, LKP(b) CK ir Lietuvos Ministru taryba. 1947–1948 metais žiemos represijos rengtos pagal SSRS MGB 1947 metų spalio 16 dienos potvarkį „Dėl banditų ir banditų pagalbininkų–buožių šeimų ištremimo už Lietuvos SSR ribų“. Pradėta tremti ir turtingesnius ūkininkus, net jei jie ir neturėjo ryšių su rezistencijos pogrindžiu, buvo sumokėjė mokesčius ir atidavė vis didinamas pyliavas. Tie ūkininkai sovietų įstaigų instrukcijose, po trėmimų organizuojamuose gyventojų susirinkimuose ir propagandiniuose laikraščiu straipsniuose buvo įvardijami kaip „banditų pagalbininkai–buožės“. Tad galima teigti, kad 1947–1948 metų žiemos trėmimai buvo nukreipti tiek prieš šeimas, kurių nariai kovojo partizanų būriuose, tiek prieš ūkininkus,

kaip socialinį visuomenės sluoksnį. Ūkininkus, ištremiant jų kaimynus, siekta išgaudinti, priversti nesipriešinti kolūkių steigimui. Tam signalas buvo duotas Maskvoje, kai dar 1947 metų geugužės 21 dieną buvo priimtas VKP(b)CK nutarimas „Dėl kolūkių organizavimo Lietuvos, Latvijos, ir Estijos SSR“. Pasakui dirvų ūkininkų suvarymui į kolūkius imta ruošti ir Lietuvoje.

Tremiamujų sąrašus sudarinėjo apskričių ir valsčių represinių įstaigų parreigūnai, komunistai ir vietiniai sovietų aktyvistai. Ištremtų šeimų turtas buvo perduodamas tarybiniams ūkiams ir steigiamiems kolūkiams, mašinų traktorių stotims, okupacine sovietinę santvarką remiantiems naujakuriams, „liaudies gynējams“, žmonių vadiniams stribams. Pastarųjų vaidmuo tremiant šeimas vis didėjo. Stribai buvo suinteresuoti, kad būtu ištremta kuo daugiau žmonių – tuomet jiems tekdavo daugiau tremtinių turto, kurio prisigrobdavo.

1947–1948 metų žiemą labiausiai nukentėjo Kretingos apskritis, iš kurių į tremtį buvo nuvežti 364 žmonės. Alytaus apskritis neteko 345 ištremtų, Varėnos – 315, Panevėžio – 267, Plungės – 247, Kursėnų (sudaryta tik 1947 metų spalį) – 246, Šiaulių – 222, Lazdiju – 218, Rokiškio – 217, Tauragė – 181, Raseinių ir Marijampolės – po 165, Radviliškio – 159. Daugiau nei po šimtą tremtinių (išskaitant vaikus) buvo išvažiati iš savo sodybų Pasvalio, Šakių, Vilniavos, Telšių apskrityse.

(keliamas į 4 psl.)

Biržų filialo ataskaitinis susirinkimas

Gruodžio 2 dieną į metinį ataskaitinį susirinkimą rinkosi LPKTS Biržų filialo buvę politiniai kaliniai ir tremtiniai.

Susirinkusius žilagalvius jaunatiškomis dainomis sveikino Stepono Giedriko-Giriečio Biržų šaulių 501 kuopos jaunujų šaulių ansamblis dainininkės, vadovaujamos šaulės Loretos Svirskienės. Už gražų ir nuoširdų pasveikinimą susirinkusiu vardu jau-

nosioms dainininkėms padėkojo filialo pirminkinkė Danguolė Žiukienė.

Filialo pirmininkės ataskaitoje buvo apžvelgti nuveikti darbai per ataskaitinį periodą. Nemažai nuveikta jamžinant istorinę atmintį: pastatyti ir iškilmingai atidengti žymenys Papilio partizanų būrio vado Jono Marciuko ir jo žmonos Marės žūties vietoje Griaudžišvienkiemyje, o Melešių kaimo kryžkelėje – šio ir aplinkinių kaimų

žuvusių partizanų ir tremtinių atminimui, Naujajame Radviliškyje bažnyčios šventoriuje pašventintas kryžius stalinizmo aukoms pagerbti. Biržiečiai tremtiniai aktyviai dalyvavo valsčybinių ir istorinių įvykių šventiniuose renginiuose, vyko išsakrydži „Su Lietuva širdy“ Ariogaloje, choras „Tremties aidai“ dalyvavo tremtinių dainų ir poezijos šventėje „Leiskit į Tėvynę“ Kėdainiuose.

Ataskaitoje buvo labai gerai įvertintas Biržų šaulių glaudus bendradarbiavimas jaunają kartą auklėjant pilietiškumo ir patriotiškumo dvasia. Kartu buvo numatyti darbai kitiems metams, kurių bus tikrai nemažai. Susirinkusieji susidomėjė peržiūrėjo dokumentinį filmuką apie filialo veiklą. Po to bendradavimas tėsesi prie vaišių stalo.

Vidutis ŠEŠKAS

Svečiuose pas Donatą ir Onutę Grybauskus

Pas Girininkų kaime, netoli Rokų (Kauno rajonas), gyvenantį buvusį pionierio partizaninio pasipriešinimo dalyvi, politinį kalini ir tremtinį Donatą Grybauską keliamome su LPKTS tarybos pirmininke Vince Vaidevute Margevičiene. Istorija byloja, kad keliis amžius Girininkuose gyveno pasiturintys ir darbštūs ūkininkai, čia gimė Lietuvos knygnešiai Kazys Aglinskas ir Petras Varkala.

Donatas Grybauskas nesenai paminejo 85-metį. Deja, gyvena dabar vienas, o prieš dvejus trejus metus po nesėkmingos akių operacijos neteko regėjimo. Tačiau vyras turi dar daug stiprybės, namuose tvarkosi pats, prižiūrimas netoliše gyvenančios ir nuoširdžiai besirūpinančios pussererės Onos Grybauskaitės-Černajienės.

Kai 1948 metų gegužės 20 dieną, dvi dienas prieš trėmimą, atėjo kareivai suimti Grybauską, šešiolikmečiui Donatui pasisekė duris užstojuj nustumti ir pabėgti. Tada į Sibirą iškeliajo jėtėvai Jonas ir Marija Grybauskai, brolis Algirdas ir senelė Magdalena. Likę Lietuvoje Donatas tapo partizanu Lie-tuvaičiu, jo brolis Vytautas – Žydrūnu. Tėvai į Lietuvą sugrįžo 1959 metais, senelė mirė tremtyje ir ten palaidota. Atgimimo metu Grybauskai važiavo į Sibirą parsižežti jos palaiką, tačiau kapo vietos jau nerado...

Leonardas irgi liko Lietuvoje, matė tėvų ir senelės tremtyj. Jam tebuvo trylika. Ieškojo prieglobščio pas giminės. Priglobė mamos pussererė Marijona Tutišienė, žinomų partizanų Lukšų giminaitė iš Juodbūdžio kaimo. Po ketverių metų jis savanoriškai išvyko pas tremties išvargintus tėvus į Sibirą ir gyveno ten septynerius metus.

Vytautas Grybauskas-Žydrūnas žuvo 1949 metų kovo 26 dieną Laukiškių kaime buvusioje Antano Misiūno sodyboje įrengtame bunkeryje, kautynėse su MGB vidaus kariuomenės 298-ojo šaulių pulko kareiviais ir MGB Prienų apskrities Pakuonio valsčiaus stribais. Kartu gyvybes paaukojo ir Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės 51-osios kuopos būrio vadas Antanas Senikas-Švyturys, partizanai Kazimieras Kazakevičius-Aidas ir Algimantas Lenčiauskas-Aras. Jiems atminti 1994 metų spalį pastatytas meistro A. Pyrago pagamintas akmeninis paminklas su įrašu apie žuvusiuosius.

Po pabėgimo nuo tremties ir partizanavimo Donato Grybausko laukė ilga kelionė į Rytus, lageriai, kalėjimai... Perėjo Mordovijos ir Omsko lagerius, ne tik Kauno bei Vilniaus, bet ir Minsko, Maskvos, Čeliabinsko kalėjimus. Tremtyje atsidūrė Irkuts-

ko srityje, buvo aktyviu lietuvių meno saviveiklos dalyviu.

Sugrįžęs į Lietuvą, 1963 metais Donatas Grybauskas sugebėjo baigtį Kauno politechnikos institutą, tapti inžineriumi. 32 metus išdirbo Pramoninės statybos projektavimo institute Kaune. Atgimimo metais dalyvavo LPKTS kūrime, buvo pirmasis Kauno skyriaus pirmininkas. 1990 metais išrinktas Kauno miesto Tarybos nariu, dirbo ir Lietuvos valstybės saugumo departamento. Isėjęs į pensiją, apsigyveno Girininkų kaime, Kauno rajone. Net ir netekęs regėjimo, nenutraukė visuomeninės veiklos, savo lėšomis ir iniciatyva prisiėjo prie dviejų paminklinių akmenų pastatymo: gimtajam kaimui ir žuvusiems kaimo partizanams bei tremtiniams atminti. „Tris kartus prisiekiau Tėvynėi, – sako Donatas Grybauskas. – 1948 metais nuėjės partizanauti, tapęs Kauno miesto Tarybos nariu ir dirbdamas VSD. Būdamas Tarybos nariu su draugais inicijavome Žaliakalnyje, Vaižganto gatvės rajone, kryžiaus-paminklo pastatymą 1941–1948 metų tremtiniams atminti. Dabar šis kryžius atnaujintas“.

Šiame susitikime mūsų laukė didelis netikėtumas. Sužinojome, kad geradarė Ona Grybauskaitė-Černajienė yra iš tremtinų šeimos. Tai jos tėveliai Juozas ir Agota Grybauskai 1948 metų gegužės 22 dieną ištremti su mažamečiais vaikais Vytautu, Kastule, Danute, Antanina ir Algiuku. Visa laimė, kad vyresniosios dukros Janina, Albina ir Birutė tuo metu mokėsi Kauno VI gimnazijoje ir gyveno Aukštuojiuose Sančiuose, tad tremties išvengė. Tremiant Agota Grybauskienė laukėsi de-vinto vaikelio, iki kurio atėjimo į šį pasauly buvo belikę vos dvi savaitės.

Šeštiosios mažosios tremtinės Onutės Grybauskaitės gimimas labai suju-dino Vincę Vaidevutę Kauzaitę-Margevičienę. Matjibuvotokiopatiasklimo, kaip ir Onutė, 1949 metų gegužės 12 dieną gime traukinio vagone, vežančiame jos šeimą į Irkutsko sričių Rusijoje.

Onutė Grybauskaitė-Černajienė mums pasakojo, kad gimė 1948 metų birželio 5 dieną kažkur prie Kazanės, šeima glaudėsi vagone ant savo punde-lių. Tik broliui Vytautui ėjo aštuoniolikti, kitos sesės buvo dar mažos: trylikametė Kastulė, dylikametė Antanina, devynerių Danutė, šešerių Algimantas. „Mano verksmas turėjo vesti mamą iš proto: juk nebuvu manęs kuo maitinti, vystyt, oras, kad ir sanitariniame vagone, tvankus, nes durys ir langai uždaryti...

Kai mus nuvežė į Sibirą, prasidėjo skirstymas. Patekome į Usolę-Sibirs-kaja Angaros pakrantėse, už 83 kilo-

metrų nuo Irkutsko, Krasnojarsko krašte. Žinoma, mūsų niekas nenorėjo priimti, nes buvo per daug burnų. Rinkosi šeimas, kuriuose buvo daugiau darbo rankų. Pagaliau atsiradome Zimoje, apgyvendino seno dviaukščio barako kambarėlyje. Jame jau gyveno čigonai ir ukrainiečiai. Tėvelis su broliu buvo įdarbinėti Medienos perdibimo įmonėje, vadinamoje „lesozavodu“, Danutė nuo dylikos ējo prižiūrėti rusų karininko vaikus. Į mokyklą, laikui atėjus, leido tik mane. Pamenu, kad gaudavome duonos davinėli, kurį iš parduotuvės atsiimti eidavo Danutė. Kartą labai išsal-kusi ji pakeliui tą duonelę iš bando suvalgė, bet mama jos nebarė, tik skaudžiai verkė... Kad esame lietuviai, mylim savo tėvynę, žinojo visi. Mama broliui Algimui švarko atlape, nematomoj pusēje, buvo išsiuvinėjusi Trispalvę, kuria jis buvo labai patenkintas. Jis ja labai didžiavosi ir slapta rodė draugams. Žinoma, vasaromis atsigaudavome, nes atsiradavo uogų ir grybų. Iki šiol jaučiu burnoje spanguolių gérimo skonį...“ – pasakojo moteris.

Jos tėveliai palaidoti Išlaužo kapinėse. Amžino poilsio jau iškeiliavo broliai Vytautas ir Algimantas Grybauskai, seserys Janina Simana-vičienė, Albina Marčiulionienė, Antanina Labašauskienė... Mamai parašė eilėraštį, kurį mums perskaitė. Jo klausėmės kartu su Vince Vaidevute Margevičiene ir Donatu Grybausku. Nuo ašarų susilaikiau tik aš...

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Ona Grybauskaitė-Černajienė ir Donatas Grybauskas

Agota Kazlauskaitė-Grybauskienė su tremtyje gimusia dukterimi Onute, 1953 metai

Grybauskų giminė po daugelio metų (iš kairės): Algio žmona Liuda su dukrele Onute, Danutė, Janina, Albina, Onutė, Antanina, Kastulė ir Vytauto žmona Bi-rutė, 1975 metai

Turime parodyti deramą pagarbą Lietuvos laisvės kovotojams

Artėjant 2018 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimui, Seimo narė Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė kreipėsi į premjerą S. Skvernelį ir Kultūros ministrę L. Ruokytę-Jonsson, pažymėdama, kad kasmetinio Lietuvos tremtinį, politinių kalinių ir laisvės kovų dalyvių sąskrydžio „Su Lietuva širdy“, vyksiantio Ariogaloje, Raseinių rajone, da-

bartinis numatytas biudžetas nuo pat 2010 metų nėra nė karto peržiūrėtas.

„Atkreipių dėmesį, kad pagrindinės išlaidos, kurios nesikeitė ir yra būtinos šiam renginiui surengti: įgarsinimo paslaugos, scenos nuoma, apipavidalinimo paslaugos, atributikos gamyba, honorarai kūrybinei organizacinei grupėi, nesikeitė nuo pat 2010 metų, nors visi stebime padidėjusias paslaugų ir pre-

kių kainas. Turint itin ribotus išteklius, tradicinio sąskrydžio rengėjams, Lietuvos nacionaliniams kultūros centrui, minint Lietuvos 100-metį, taps dideliu išsūkiu surengti tokio masto renginį“, – teigė R. Morkūnaitė-Mikulėnienė.

Kaip pastebėjo Seimo narė, sąskrydis Ariogaloje sulaukia tūkstančių dalyvių, kasmet jame besilankantieji stebi didėjantį jaunimo susidomėjimą šiuo

renginiu. „Tai tarsi gyvosios istorijos pamokos, likusių gyvujų Lietuvos laisvės kovotojų liudijimai, žuvusių už Lietuvos laisvę pagerbimas, todėl mūsų pareiga tokio pat masto renginį išsaugoti, ypač kitąmet, kai Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sajunga minės organizacijos 30-metį“, – pabrėžė Seimo narė R. Morkūnaitė-Mikulėnienė.

„Tremtinio“ inf.

Ivykiai, komentarai

Prieš šventes žmonėms politika rūpi mažiausiai. Išskyrus politikus

Tarptautinėje politikoje ivykių niekuomet nestinga. Tik žmonės skirtinėti į juos reaguoja – pastebima, kad prieš didžiasias metų šventes eiliniai piliečiai, pasinėrė į priešventinį šurmuli, net į reikšmingiausius tarptautinius ivykius kreipia mažiau dėmesio. Tą abejingumą lengva paaiškinti – žmonės mano radę svarbesnių dalykų, be to, dažnas galvoja, kad nuo jo niekas nepriklauso...

Ukrainos prezidento vizitas Lietuvoje

Praėjusių savaitę Lietuvoje viešėjo Ukrainos prezidentas Petro Porošenka. Jis susitiko su mūsų šalies vadove Dalia Grybauskaitė, dalyvavo dvisalės Prezidentų tarybos posėdyje. Kaip teigiama Prezidentės spaudos tarnybos pranešime, „viena pagrindinių susitikimo temų – europinių reformų įgyvendinimas“. Šalies vadovės teigimu, nuo efektyvaus reformų proceso priklauso sėkminga visos Ukrainos valstybės rada ir jos žmonių gerovė. Todėl šiandien pagrindinis uždavinys – susikoncentruoti į veiksmingą kovą su korupcija, įstatymo viršenybės stiaprinių, verslo aplinkos ir šalies administracinių gebėjimų gerinimą.

Valstybių vadovai taip pat aptarė padėtį Rytų Ukrainoje. Daug dėmesio skirta saugumo stiprinimui. Prieš keilią savaites Briuselyje ivykusiam Rytų partnerystės viršinių susitikime patvirtintas 20 prioritetų planas numato gilesnį ES bendradarbiavimą su Ukraina bei kitomis dvemis asocijuotomis partnerėmis šiose srityse: bendrosios saugumo ir gynybos, kovos su hibridinėmis, kibernetinėmis, informacinėmis bei energetinio saugumo grėsmėmis.

Kad būtų kovo jama su priešiška propaganda ir užtikrinama objektyvios informacijos translacija į separatistų užimtų teritorijas, Lietuva nutarė perduoti Ukrainai septynis antžeminius siūstuvus. Lietuva taip pat viena pirmųjų Ukrainai pradėjo teikti karinę paramą.

Iš mus pasiekiančių žinių apie tai, kas vyksta Ukrainoje, gali susidaryti vaizdas, kad Rusija išaldė konfliktą, tačiau tai paneigė P. Porošenka, kalbėdamasis su žurnalistu Tomu Dapkumi

ES šalių vienybė – atsakas į saugumo iššūkius

Gruodžio 11 dieną Vilniuje Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė susitiko su Lietuvai akredituotais Europos Sąjungos valstybių ambasadoriais. Tai tradicinis, kasmet vykstantis susitikimas, kuriame aptarta Europos geopolitinė ir saugumo padėtis, apžvelgti svarbiausi ES ir tarptautinės politikos klausimai, Lietuvos aktualijos.

Prezidentės teigimu, šiai metais vykusių prieš Vakarus nukreiptos puolamosios pratybos „Zapad“ parodė, jog būtina ir toliau stiprinti Europos saugumą nuo Arkties iki Baltijos šalių.

NATO Varšuvos viršinių susitikime priimti sprendimai veiksmingai įgyvendinami. Baltijos šalyse ir Len-

laidoje „Savaitės panorama“: „Daug kas galvoja, kad (Rytų Ukrainoje) konfliktas išaldytas, tačiau tai nėra tiesa. Kiekvieną dieną Rusijos okupacijos pajėgos apšaudo iš artilerijos, minosvaidžių, tankų, salvinų reaktyvių sistemų. Kiekvieną dieną. Ukraina močia labai brangiai ukrainiečių karių gyvybėmis, daugybė karių sužeistų. Rusija vykdo provokacijas apšaudydama artilerija, naudodama snaiperius. Nuo metų pradžios šimtas ukrainiečių žuvę, keturi šimtai sužeistų“.

Deja, Ukrainos bėdos karu su Rusija nesibaigia – buvęs Gruzijos prezidentas, vėliau – buvęs Odesos gubernatorius, Michailas Saakašvilis užvire į Ukrainoje tokią košę, kad sunku susigaudyti, ko jis siekia. Iš vienos pusės – jis siekia Ukrainos išvalymo nuo korupcijos, iš kitos – priemonės, kurias jis pasirinko, primena neramumą šalyje kurstymą. Kuo visa tai baigsis, niekas nesiryžta prognozuoti (ne)įkištų už grotų), tačiau anksčiau ar vėliau pasirodys ir Putino grimasa, va tada ir paaiškės šiuo ivykiu priežastys.

Jeruzalė – Izraelio sostinė?

Kitas neeilinis tarptautinės politikos ivyjis, tiesiogiai nesusijęs su mūsų šalimi, tačiau politikų dėka nelikome nuošalyje ir mes. Kalba eina apie kontroversiškojo Jungtinės Valstijų prezidento Donaldo Trumpo pareiškimą, kuriuo jis visam pasaulyui paskelbė pripažiantis Izraelio seniai puoselėtą prasmą – pripažinti Jeruzalę Izraelio sostinę. Pasirodo, D. Trumpas padarė tai, ką seniai žadėjo iki jo buvę pastarųjų metų JAV prezidentai, bet nesiryžo. Tiesa, Europos Sąjungos diplomatijos vadovė Federika Mogerini pareiškė, jog ES šalių pozicija visiškai nesutampa su JAV šiuo klausimu, tačiau netrukus paaiškėjo, kad ne visos ES šalys pritaria jos nuomonei – Čekija, Graikija, Lietuva ir Vengrija linkusios palaikti Izraelį. Žurnalistas T. Dapkus socialiniame tinkle „Facebook“ teigia, kad „mūsų (jis čia turėjo galvoje užsienio reikalų ministrą Liną Linkevičių, red. past.) politikai akivaizdžiai pasku-

bėjo pasmerkti Jungtinės Valstijas ir prezidentą Donaldą Trumpą. Prisiminkime, jog Jeruzalė pripažinti Izraelio sostine jau seniai ragino JAV Kongreso nariai bei abisvarbiausios politinės partijos. Beto, kaip pabrėžė JAV prezidentas, pripažinimas nereiškia konkretų Jeruzalės ribų nustatymo, ir dviejų valstybių galimybė išlieka, jei dėl to abi pusės – Izraelis ir palestiniečiai susitars. Tai genialus diplomatinis éjimas“.

Idomus Rusijos prezidento Vladimiro Putino, tuo metu besilankiusio Egipte pareiškimas: Putinas tiesiai šviesiai nepaneigė JAV vadovo sprendimą, tik pareiškė, jog remia visas ankstesnes saugumo Tarybos rezoliucijas šiuo klausimu, taip pat ragina Izraelį ir Palestiną atnaujinti dvisales derybas dėl Jeruzalės. Kitai tariant, Kremliaus pozicija yra visiškai nekonkretna, liaudyme apie tokią poziciją sakoma: „Padék, Dieve, bégančiam, padék, Dieve, vejančiam“. Turbūt nenori Kremliaus aštrinti santykį nei su Izraeliu, nei su JAV, bet ir musulmonų prisibijo, ypač po „nuopelnų“ bombarduojant Siriją (iš kurios šiuo metu Putinas teigia išvedantis karinį kontingentą, bet tuo Pentagonas netiki).

Reakcija į Jeruzalės pripažinimą Izraelio sostine nenustebino: musulmonų bendruomenė pasipiktino JAV vadovo sprendimu, palestiniečiai išejo į gatves, radikalijei islamistai pažadėjo krauju jūras ir naują šventajai karą prieš netikėlius... (Bet ar vien dėl D. Trumpo pareiškimų tokie karai skelbiami jau ne pirmą dešimtmety? Nepripažinti radikaliojo islamo agresyvumo reikštų užsimerkti prieš artėjančią traukinį, tikintis, kad, nematant jo, nereikia ir saugotis.)

Medaliai sukčių nepavertė teisiaisiais

Bet pats skandalingiausias pastarųjų dienų, savaičių ir net metų ivyjis – Tarptautinio olimpinio komiteto sprendimas eliminuoti Rusiją iš vasarų Pietų Korėjoje, Pjongčange, vyksiančios žiemos olimpiados. Po kruopštaus tyrimo paaiškėjo, jog daugybė Rusijos sportininkų per Sočio olimpines žaidynes medalius iškovojo tik todėl, kad žaidė nesąžiningai – vartojo dopingą.

Bet tai nebūtų tokia jau skandalinga žinia – per dopingą yra sudegės ne vienas olimpietis ar pasaulinių čempionatų dalyvis iš bet kurios šalies. Reikalas tas, kad dopingo vartojimas ir testų falsifikavimas Rusijoje buvo pakylėtas į aukščiausią valstybinį lygį, pasitelkiant netgi speciališias tarnybas! Sunku tuo patikėti, bet tai tiesa. Tiesa ir tai, kad rusų sportininkai bei sporto funkcionieriai, padėjė Tarptautiniams olimpieniam komitetui išnarplioti šią apgaulę, yra priversti slapstytis iki gyvenimo galio – kad nebūtų nužudyti! Na, kas drįstę ginčytis, kad Rusijoje galioja ne kriminalinio pasaulio taisyklės? Kokia valstybė, tokios ir taisyklės.

Tačiau, kad nenukentėtų dopingu nepiktnaudžiavę sportininkai, Tarptautinis olimpinis komitetas leis dalyvauti nesusitepusiems sportininkams iš Rusijos, bet jie dalyvaus ne kaip Rusijos atstovai, nebus jokių Rusijos simbolių, vėliavų, aprangų, o jų pergalės nebus priskiriamos Rusijai. Kaip pašmaikšta vo jaunasis politologas Linas Kojala, „Rusija dalyvaus olimpiadoje be skiriamų ženklų – visai kaip Donbase!“

Be abejo, Rusijoje lyg pagaliu pabaudytas skruzdėlynas sujudo propagandinkai – „mus puola iš visų pusų, Rusija nori apiplėsti, bijo mūsų sportininkų“ ir taip toliau. Iš visų pusų apsupatos aukos įvaizdis padės konsoliduoti Putiniui liaudi, tik neaišku, ar ilgai? Lyg paguodamas, o gal ir norėdamas atraukti dėmesį nuo gėdingo Rusijos sportininkų pašalinimo iš žaidynių, V. Putinas paskelbė kelsiantis savo kandidatūrą į Rusijos prezidento postą per būsimuosius 2018 metų rinkimus. O kas jam belieka, kai pagalvoji – jei jis pasitrauks iš valdžios, praras garantijas, kad neteks atsakyti už pragiastinį užsienio politiką. O kur dar tarptautiniams nusikaltimui prilygstantys įsakymai aneksuoti Krymą, bombarduoti Siriją ir taip toliau? Hagoje gali neįvykti, kaip tam karo nusikalteliui iš Kroatijos, į teismo salę įsinešti nuodū buteliuką ir pabėgti nuo teisingumo. Manote, Putinas apie Hagos tribunolą niekada nėra pagalvojęs?

Gintaras MARKEVIČIUS

būtina branduolinei saugai ir skaidrumui užtikrinti.

Valstybės vadovė taip pat pabrėžė, kad Rusija toliau nevykdė Minsko susitarimą. Rytų Ukrainoje vis dar vyksta karų veiksmai, iš šios šalies teritorijos nėra atitrauktini Rusijos kariai, ne- atkurta Ukrainos sienų kontrolė. Todėl apie sankcijų panaikinimą Rusijai negali būti jokios kalbos.

Susitikime taip pat aptarta „Brexit“ derybų eiga. Lietuvos prioritetas – apsaugoti Jungtinėje Karalystėje gyvenančių Lietuvos piliečių teises. Tačiau visiems Lietuvos žmonėms svarbus ir sklandus Jungtinės Karalystės panaikinimą Rusijai, kuris užtikrintų ekonominių ir prekybos ryšių su ES testinumą bei ar-

timą bendradarbiavimą gynybos ir saugumo srityse.

Šalies vadovė padėkojo Europos šalių diplomatinėms atstovybėms, kurios prisijungė prie nacionalinės socialinio saugumo kampanijos „Už saugią Lietuvą“. Dėmesys vaikams iš rizikos šeimų, pagalba sprendžiant smurto, patyčių problemas – tai vertingas užsienio diplomatų indėlis kuriant saugesnę Lietuvą.

Prezidentė taip pat pakvietė ES šalių ambasadoras aktyviai dalyvauti atkurti Lietuvos valstybingumo šimtmecio renginiuose bei kitąmet Vilniuje vykstančiame Moterų pasaulio politinių lyderių susitikime.

Prezidentės spaudos tarnyba

Be žinios dingęs pulkininkas

Šiame minime 120 metų, kai gimė Lietuvos karinis veikėjas, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino pulko vadas generalinio štabo pulkininkas Leonas Gustaitis.

Jis gimė 1897 metų rugpjūčio 7 dieną Marijampolės apskrityje, Jiestrakio kaime. 1908 metais baigė pradžios mokyklą ir išstojo mokyti į Veiverių mokytojų seminariją, kurią baigė 1915 metais. Mokytojavo Marijampolės apskrityje. 1917 metais apsigyveno Kėdainių apskrityties Gudžiūnų valsčiuje ir mokytojavo Devynduonių pradinėje mokykloje, lankė mokytojų kursus, kuriuose dėstė lietuvių kalbą.

Po 1918 metų Vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto paskelbimo ir ėmus gręsti pavojui Lietuvos valstybiniui, 1919 metų kovo 28 dieną savanoriu išstojo į Lietuvos kariuomenę, tačiau dalyvauti kovos veiksmuose neteko, nes buvo paskirtas mokyti į karo mokyklą, kurią baigė gruodį drauge su II laidos karininkais, ir jam buvo suteiktas leitenanto laipsnis. 1920 metų vasarį–gruodį dalyvavo kautynėse su lenkais ties Turmantu, Seinai, Varėna, Trakais, vėliau paskirtas 6-ojo pėstininkų pulko kuopos vadu. Po metų jam suteiktas vyr. leitenanto laipsnis, vėliau paskirtas pulko vado adjutantu ir šiose pareigose tarnavo iki 1923 metų liepos ir grido į kuopos vado pareigas.

1926 metais baigė Aukštuoju karininkų kursus ir rugsėjį paskirtas 9-ojo pėstininkų pulko vyresniuoju karininku, 1927 metų vasarį jam suteiktas kapitono laipsnis, gruodį atšauktas iš 9-ojo pėstininkų pulko ir paskirtas Karo mokslo valdybos vadovėlių rengėju. 1928 metais – majoras, siunčiamas mokyti į Italiją, Turiną, Generalinio štabo akademiją, kurią baigė 1932 metais. Dirbo Lietuvos kariuomenės Generalinio štabo 2-ajame ir 3-ajame skyriuose, nuo 1934 metų kovo – Generalinio štabo 2-ojo (žvalgybos) skyriaus viršininkas, nuo rugpjūčio dar ir Karo mokyklos lektorius. Tų pačių metų lapkritį jam suteikiamas pulkininko leitenanto laipsnis.

1936 metų balandžio 8 dieną Respublikos Prezidento Antano Smetonos įsakymu Leonas Gustaitis paskirtas 1-ojo pėstininkų (Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino) pulko vadu (pulkas tuomet buvo dislokuotas Ukmergėje). Per eilinę atestaciją (kiekvienais metais Lietuvos karininkai būdavo atestuojami) jo byloje buvo įrašyta: „Aukšto intelekto, griežtos moralės, galantiškas, labai išsilavinęs, mokantis kelias užsienio kalbas (pulkininkas gerai mokėjo italų kalbą, kalbėjo vokiškai, lenkiškai, rusiškai, su žodynu skaitė ispaniškai ir prancūziškai), žinantis karietinę tarnybą Lietuvos karininkas“. Tais pačiais metais jam buvo suteiktas generalinio štabo pulkininko laipsnis (pulkininko laipsnis suteiktas 1939 metais).

1939 metais, pasirašius savitarpio pagalbos sutartį tarp Lietuvos ir Sovietų sąjungos, plk. L.Gustaitis gavo įsakymą su pulku vykti į Vilnių ir iškelti Lietuvos trispalvę Gedimino pilies bokšte. 1939 metų spalio 29 dieną 10 valandą ryto, grojant pulko orkestrui

ir griaudžiant artilerijos saliutui, vėliau iškėlė pulko vadas plk. L.Gustaitis. Kadangi pulkas buvo dislokuotas Vilniuje, netrukus į Vilnių persikelė ir jo šeima (žmona Ona Petruškevičiūtė-Gustaitienė ir augintinė (idukra) Iru-tė – Ona Gustaitienė buvo jos teta).

Prieš pat sovietinę okupaciją, 1940 metų vasarą plk. L.Gustaitis paskirtas 1-os pėstininkų divizijos štabo viršininku. Netruko prabėgti keli mėnesiai. Artėjo grėsmingi mūsų valstybei įvykiai – 1940 metų sovietinė okupacija. Pulkininkas jautė, kad Tėvynei ir šeimai gresia dideli pavojai. Dar 1940 metų birželio 5 dieną jis parašė testamentą, kuriuo visą savo turą paliko žmonai (testamentas taip ir liko nepatvirtintas notaro, nes įvykiai rutiliojosi labai sparčiai). Lietuvą okupavus Sovietų sąjungai ir likviduojant Lietuvos kariuomenę, plk. L.Gustaitis 1940 metų rugsėjį paskirtas Raudonosios armijos 29-ojo teritorinio šaulių korpuso 179 šaulių divizijos štabo viršininku. Dėl mokslo Italijoje (mokėsi B.Musolinio valdymo laikotarpyje) ir slaptos komandiruotės į Vokietiją 1933 metais, kai į valdžią jau buvo atėjės A.Hitleris, L.Gustaitis buvo nuolat enkavedistų stebimas ir taijis jautė, ką pasakojo savo žmonai ir artimiesiems.

Gustaičių augintinė Irena (Morkūnienė) gerai prisiminė tą balsią 1940 metų gruodžio 28-osios naktį. Ji pasakojo: „Jau prieš tai pulkininkas L.Gustaitis nuolat buvo blogos nuotaikos, tarasi nesavas. Toks jis paprastai nebūdavo, matyt, kažką jautė. Naktį, kuomet mudvisu teta miegojom, ji iškvietė į štabą. Po to, kai jis ten išvyko, netrukus atėjo enkavedistai (civiliai drabužiai), bute darė kratą. Jau tuomet supratome, kad jis nebegriš. Viską bute sujaukė, paėmė daug nuotraukų, asmeninių pulkininko daiktų.“

Iš pradžių jis kalėjo Lukiskėse, vėliau perga bentas į Rygos kalėjimą, iš ten į Petropavlovską. 1941 metų rugėjo 27 dieną Ypatingojo pasitarimo nuteistas 8 metams pataisos darbų ir spalio 4 dieną SSRS NKVD 1-ojo spec. skyriaus 4-ojo poskyrio viršininko paduotojo įsakymu buvo išvežtas į Karagando lagerį. Čia jo pėdsakai ir dingio, nežinoma ir tiksliai mirties ar nužydymo data. Kai kuriuose šaltiniuose minima 1942 metų balandžio 4 diena, Karagandoje. Bet ar tai tiesa? Tokio likimo – „dingęs be žinios“ po sovietinės okupacijos sulaukė dešimtys Lietuvos kariuomenės karininkų, puskarininkų, karių, šaulių.

1962 metais sovietų valdžia jį reabilitavo... po mirties, bet reabilitacijos dokumentuose nebuvo nurodyta už ką buvo teisiamas ir mirties (ar žūties, nužydymo) data. Paprasčiausiai – reabilituotas po mirties.

Už nuopelnus ir pasižymėjimą pulkininkas Leonas Gustaitis buvo apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 3 ir 4 laipsnio ordinais, Lietuvos kariuomenės kūrėjų–savanorių ir Lietuvos Nepriklausomybės 10-mečio medaliais, Latvijos Trijų Žvaigždžių 3-io laipsnio ordinu ir Latvijos Išsivadavimo 10-ųjų metinių medaliu. Paruošė Stasys IGNATAVIIUS

Sveikiname

Jubiliejaus proga sveikiname LPKTS Biržų filialo narius:

Vandą KUTRIENĘ ir Joną INDRILIŪNĄ – 80-ojo,
Birutę PIPIRIENĘ – 70-ojo,
Giedrą GEDVILIEHENĘ – 60-ojo.

Linkime sveikatos, geros nuotaikos, dvasios ramybės ir Dievo palaimos.
LPKTS Biržų filialas

Garbingo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname LPKTS Anykščių filialo nares:

Donatą LAPĖNIENĘ – 85-ojo,
Ireną VAITKEVIČIŪTĘ – 80-ojo,
Laimą VIBURYTĘ ir Stasę DANILAVIČIENĘ – 75-ojo.

Linkime stiprios sveikatos, artimųjų ir draugų meilės ir pagarbos, Dievo palaimos ir daug šviesių gyvenimo dienų.

LPKTS Anykščių filialas

Svajonių kraštas

Panėvėžio „Vyturio“ progimnazijos moksleivės

Elžbietos PATAPAITĖS rašinys

*Lietuva, kai aš tave tariu —
 Prieš akis sumirga raštų raštai,
 Ir pilna padangė vyturių,
 Ir linų žydėjimas be krašto...*

Apie tokią Lietuvą, pasakų šalį, svajojo mano babytė Milda, būdama maža. Į Sibirą ji buvo ištremta vos trejų, todėl gimtinės neprisiminė. Apie ją pasakodavo artimieji. Vai-kams buvo smalsu, kur gi tas svajonių kraštas? „Ten, už kalno“, – vis išgirdavo atsakymą.

Keisti tie suaugusieji... Lietuva čia pat, ranka pasiekama, o jie tik dūsauja ir ašaroja...

Juk viskas taip paprasta. Tereikia užlipti į kalną. Pertraukos tarp pamokų laiko turėtų užtekti. Niekas net paigesti nespėtų. Tad babytė su klasės

drauge ne kartą bėgo kalno link, kad galėtų nors akies krašteliu Lietuvą pamatyti, bet... nuskambėdavo skambutis į pamoką ir reikėdavo grižti. Ak, kad jos būtų didesnės, stipresnės, greitesnės. Arba pertrauka būtų ilgesnė...

Vaikystę praleidusi Sibire, į Tėvyne babytė su likusiais gyvais šeimos nariais grižo keturiolikos. Mergaitei nauja vieta nebuvo panaši į vaizduotėje gyvą svajonių šalį, bet laikas parodė, kad vis tik ji – stebuklinga. Lietuva atgimė ir netrukus švęs savo nepriklausomybės 100-metį. Ir vėl, kaip ir per visas svarbiausias Lietuvai šventes, aš stovėsiu šalia savo babytės po gimtinės dangumi ir stebesi kylančią Trispalvę. Tą dieną mes dar kartą priminsime sau ir visam pasaulyui, kad įveikėme kalną!

1947–1948 metų žiemos trėmimų 70-osios metinės

(atkelta iš 1 psl.)

Dabar turimais duomenimis, per 1947–1948 metų žiemos šeimų trėmimą buvo ištremta beveik 4 tūkstančiai Lietuvos gyventojų (tieki ištremtų, tiek ištremtų šeimų statistika įvairiose archyviniuose dokumentuose skiriasi). Tarp tremtinių buvo daug mažamečių vaikų, net kūdikių, nėščių moterų. Kelias geležinkelais į tremties vietas buvo paženklintas mirtimis. Mirtilis neaplenkė nemažai to trėmimo šeimų ir svetimoje žemėje.

1947 metų pabaigos–1948 metų pradžios tremtiniai atsidūrė Omsko, Tomsko, Tiumenės srityse, Jakutijoje. Ten, svetimoje vietoje, jie ne tik susidūrė su atšiauresne gamta, bet ir neraeti patyrė prižiūrėtojų komendantų ir kitų priešiškai nusiteikusių vienos parėgių savivalę ar neretai – visiškai ūkinę betvarkę. Dėl to daugeliui teko gyventi paskubomis pastatytuose bara-

kuose, jų nedidelėse patalpose su vaka glaustis kelioms šeimoms. Apie tų tremtinių Golgotą pasigendame tiek populiarū, tiek ir moksliini publikacijų. Mat 1947–1948 metų žiemos trėmimus patyrusių žmonių atsiminimų yra palyginti nedaug. Tad, kol įmanoma, reikyt, kad tie tremtiniai ar jau tremtyje gimusieji jų vaikai pateiktų vienuomenėi ir istorikams faktų ir pastebėjimų apie tą savo ar Anapilin išeisių tėvų gyvenimo atkarpat. Pagaliau – ir apie sugrįžimą į Lietuvą. Jiems tremties vietą paprastai leisdavo palikti tik po 10 metų. Be to, daugelis jų grįžę susidūrė su vienokia ar kitokia diskriminacija. Tai taip pat ne tik atsiminimų, bet ir istorinių tyrimų objektas. Visa tai padėtų 1947–1948 metų žiemos trėmimui ir jų padarinių tyrimui, kaip reiškinio ir su juo susijusių procesų bei įvykių visumai.

Stanislovas BUCHAVECKAS

Kviečiame apsilankytį LPKTS Patriotinių leidinių knygynelyje (Laisvės al. 39, Kaune) ir įsigytį knygų tremties ir rezistencijos tematika, naujausius „Tremtinio“ numerius.

Knygų galite įsigyti ir internetu www.lpkts.lt

Ilgas kelias namo

Buvusių politinių kalinių Genovaitės ir Juozas VILČINSKU storija

ropių sriubos ir nesaldytos arbatos.

Alino sunkus darbas

Normą įvykdysti, net ir labai stengiantis, nepasisekdavo, nes valgio buvo mažai, jėgos seko. J. Vilčinsko ir jo grupės draugai nusilipo ir buvo paskirti į „pataisymo brigadą“. Ten daugiau košės gaudavo tol, kol grįždavo jėgos, paskui vėl varydavo į iprastą darbą. Taip žmones lageryje ir skirstydavo į nusilpusius ir pajęgius. Kad linksmiau būtų eiti į darbą, rytais pasodindavo bahanistą, kuriam liepdavo groti. Tuos, kurie sunkiai besikeldavo, išvilkdavo užvartą, veždavo į mišką. Jei nebepaeidavo, miške ir palikdavo. Daug žmonių žuvo, mirė iš bado.

Taigoje Juozas Vilčinskas dirbo iki 1948 metų pabaigos. Po to buvo organizuotas politinių kalinių atskyrimas nuo kriminalinių. Politiniai kaliniai žiemą praleido Taišete, japonų lageryje. 1949-ųjų vasarą buvo atvežti į Buktavaniną – persiuntimo punktą. Iš ten laivu nuplukdyti į Magadano srities Konjono kaimą, kur pradėjo dirbtį kobalto šachtoje. Joje dirbo apie 1200 žmonių. Cia pat, kalno papédėje, veikė ir metalo perdirbimo fabrikas. Jame dirbo daug lietuvių, bet visi mirė nuo nudingų dulkių. Dulkės patekdavo į organizmą kartu su oru, pučiamu tiesiai gręžiančiam šachtininkui į veidą. Išeinančiuosis iš šachtos galima buvo atpažinti tik iš eisenos, veidų nebuvo matyti. Po sprogdinimo taip pat būdavo labai kenksmingasoras. Šachtoje dirbdavo po dyliką valandą be pertraukos, maisto gaudavo tik du kartus per dieną. Atėjus čekistams į valdžią, lagerius imta vadinti „beriagais“. Kalinius kviesdavo ne pardėmis, o numeriais – ant kaktos, kepurės, nugaros ir dešinės kojos buvo skaičiai. Barakai nakčiai būdavo rakinami, dar labiau iš pasmerktų tyčiomajamasi: į darbą reikėdavo eiti glausta vorele, koja kojon, nei žingsnio, nei kryptelėjimo į šalį, jei liepdavo visiems gultis į balą, taip ir reikėdavo daryti, nes nepaklususius nušaudavo.

Kartu su politiniais kalniais vežė ir kitokius nusikaltėlius – vagis, plėšikus. Jie buvo rusai. Tie kriminaliniai nusikaltėliai apiplėšinėjo nuteistuosius, atimėjo iš jų viską, ką tik įmanoma buvo išmainyti ar parduoti. J. Vilčinskui nuo žemėnės palto net karakulio apykaklę nuplėšė, atėmė batus. Visą kelionės laiką nebuvu galima ramiai miegoti. Vežė, bet niekas nesakė kur, nuteis tieji nebežinojo, nei kokia mėnesio diena, nei kur jie besą. Tik pagal prišalusius prie vagono sienu drabužius galėjai spręsti, kad veža į Šiaurę.

1946 metų pavasarį juos išlaipino Pečioros geležinkelio ruože, Komijoje, ir paskirstė po lagerius. Buvo pranešta, kad reikės pjauti mišką. Tris dienas kaliniams leido „aklimatizuotis“, paskui varė į darbą. Lageris buvo suskirstytas į kolonas. Kiekvienai kolonai buvo skirtas miško plotas – jį reikėjo išpjauti ir išvežti. Grupėse dirbo po du žmones: vienas piovė, kitas su arkliu vežė. Darbas buvo labai sunkus. Ap link medži pirmiausiai reikėdavo atkasti sniegą, kad galėtum prieiti. Kai nupjautas medis nugriūdavo, vėl sniege reikėdavo ieškoti šakų, jas nugenėti, medži supjaustyti maždaug šešių metrų ilgio rastais, risti ant kelio, pakrauti ir išvežti. Jei nepadarei normos, negausi net iprasto dienos davinio – 300–400 gramų duonos, košės, vandenye virtos

Genovaitė Daržininkaitė-Vilčinskienė taip pat buvo gavusi 10 metų kalėjimo. Ji buvo įkalinta už tai, kad vienas pažystamas miškinis per tardymą pavadino ją savo drauge. Net nesudarius bylos ir neišpildžius jos paskutinio prašymo pasimatytu su tėvais, 19 metų mergina buvo išvežta į lagerį. Iš pradžių teko rinkti kalkes, nuo jų buvo beveik apakusi, teko gydytis. Vėliau kartu su vyrais dirbo miške. Trise turėjo kasdien paruošti po 18 kubinių metrų medienos. Normos, žinoma, neįstengdavo

Genovaitė ir Juozas Vilčinskai

padaryti, maisto irgi negaudavo, kiek priklauso. Išalkusios moterys net barako statinėje esančią druską valgydavo, užsigerdamos vandeniu. Į Magadaną pateko kaip ir vyros. Ten dirbo statybose iki 1954 metų, kol baižėsi įkalinimo laikas. Po to galėjo važiuoti pas tėvus, kurie buvo tremtyje, arba per 24 valandas susirasti darbą ir pastogę Magadane.

Genovaitės Vilčinskienės téveliai Kotryna ir Petras Daržininkai taip pat buvo ištremti. Gyvenė Berčiūnų kaime, Panevėžio rajone, 1948 metų gegužės 22 dieną su septyniais savo vaikais buvo išvežti į Krasnojarsko srities Partizansko rajono Chabaidako kaimą. Į Lietuvą grįžo tik 1958 metais.

Genutei pavyko įsidarbinti per paramą, ir ji pasiliuko Magadane. Dienomis prižiūrėjo vaiką, o naktimis dirbo ligoninėje slauge, vėliau – skalbykloje. Kiekvieną mėnesį pas komendantą reikiėjo žymėtis, jog niekur neišvykai.

Sunkus grįžimas Lietuvon

1957 metais Genovaitė ir Juozas susituokė. Į Lietuvą grįžti negalėjo, nes neturėjo kurygenti. Gavę atostogą, jie lankėsi tėvynėje, vis ieškojo, kur galėtų ap-

sistoti, bet pastangos buvo beviltiškos. Lietuvoje dar kartą susituokė, tik ši kartą Spirakių parapijos bažnyčioje.

1962 metais vyras susirgo centrinių nugaros nervų uždegimu, visus metus išgulėjo ligoninėje. Vieną dieną Genovaitė visai atsikiltinai pamatė skelbimą, kad šeima, turinti butą Vilniuje, nori keisti į butą Magadane. Daug sunkumų teko įveikti, kol gavo leidimą, net pačiam Aukščiausios Tarybos pirminkui rašė prašymą. Pagaliau Vilčinskams nusiypsojo laimė prisiregistravoti Lietuvoje ir 1973 metais jie atvažiavo į Vilnių. Iš Šiaurės Vilčinskai parsivežė tik spintą, siek tiek drabužių, keletą kitokių smulkmenų ir santaupas, kurių, uždirbtų sunkiu darbu, būtu užtekę laidotuvėms.

Juozas įsidarbino troleibusų valdyboje. Vėliau Vilčinskai pesikelė gyventi į Panevėžį, arčiau Genovaitės gimtujų namų ir artimųjų.

Kalinimų ir tremties nuvargintas Juozo Vilčinsko kūnas neatlaikė sunikų ligų ir 2007 metais mirė. Po trejų metų, 2010-aisiais, mirė ir Genovaitė. Abu ilsisi Panevėžio rajono Šilaičių kapinėse.

Giedrė BALTUŠKIENĖ

Gasiūnų šeimos auka Lietuvai

Mūsų Tėvynei per visą jos istoriją teko sunkūs išbandymai. Reikėjo išsikovoti laisvę ir nepriklausomybę arba apginti šventą teisę gyventi laisvai. Ir éjo Lietuvos sūnūs ne dél turtų, ne dél garbës kovoti, negailédami net savo brangiausio turto – gyvybës. Gyné ją Žalgirio mûšyje, kovojo 1863 metais. Éjos savanoriai ginčių savo krašto ir 1918 metų kovose su bolševikais ir bermontininkais bei lenkais... Ir daugelis paguldé galvas.

Viena iš labiausiai užsitęsusiu ir daugiausiai aukų pareikalavusių kovų buvo Lietuvos partizanų su okupacine kariuomene ir jos talkininkais stribais, vykusi nuo 1944-ųjų iki 1954-ųjų, o nelegaliai ir viso sovietmečio metu.

Tarp tų, kurie nepaklusno rusu užmačioms, buvo Gasiūnų šeima, gyvenusi

vadovavusiam Lietuvos Žaliajai rinktinei, 1949 metų sausį paskirtas šios rinktinės Vytauto rajono tévonijos, kuriai priklausė Rozalimo, Klovainių ir Pakruojo valsčiai, vadu ir juo išbuvo iki mirties. Brolis Adolfas Gasiūnas taip pat priklausė Žaliajai rinktinei.

1951 metais naktį į balandžio 4-ają į Pakruojo rajono Moniūnų kaimo apylinkes (dabar – Pakruojo rajono savivaldybë), siekiant sunaikinti Vyčio apygardos Žaliosios rinktinės partizanus, buvo atsiustos septynios MGB vidaus kariuomenės 25-ojo šaulių pulko karinės paieškos grupės. Viena jų Žiurkių kaimo apylinkėse aptiko tris partizanus. Per susišaudymą vienas jų žuvo.

Toliau vykdymams operaciją, dar

Tą dieną žuvo daugiau kaip 70 partizanų, tarp jų ir Adolfas Gasiūnas-Fiureris. Partizano brolis Ignas jį palaidojo Žiurkių kaime, Klovainių valsčiuje, ūkininko Vilkūno sodyboje. Šeimininkus išvežé į Sibirą, o jų sodybą sunaišino vykstanti melioracija. Nebeaišku, kur buvo sodyba, kur jo kauleliai.

Adolfo Gasiūno atminimas įamžintas granito plokštėje Pakruojo „Atžalyno“ gimnazijos sode.

Zenonas Gasiūnas – organizacijos „Laisvés sūnūs“ vadovas

Zenonas Gasiūnas gimė 1928 metais kovo 23 dieną. Baigęs Klovainių pradžios mokyklas 6 skyrius, istojo į Linkuvos gimnaziją ir ten mokësi trejus metus. Kai 1944 metais Pakruojy-

čius, Vytautas Štokas, Jonas Slanksnis ir keli mokytojai. Jie nutaré atsišaukimais ir proklamacijomis atskleisti okupantų melą, apgaulę. Atsišaukimus daugino ranka, o kai kada ir valsčiaus rašomaja mašinéle, jeigu iš sekretorës išprasydavo meluodami, kad reikia kai ką atspausdinti mokyklai. Atsišaukimus jie patys naktimis klijuodavo mietelyje ant namų sienų, stulpų, tvorų... Tačiau tas jų darbas tésesi neilgai – iki 1945 metų kovo 10 dienos. Buvo susekti ir arestuoti. Butuose, kuriuose jie gyveno, padarytos kratos. Tada ir prasidéjo visų suimtųjų kančių keliai. Visus labai žiauriai mušé. Stribai vakarais neleisdavo žmonių, ypač mokinį, vaikščioti pro jų būtinę, kad nelaimėlių klyksmo neišgirstų kiti mokiniai, kad gimnazijoje nekiltų maištas. Vieni, neiškentę kankinimų, prisipažino anksčiau, kiti – véliau.

Zenonas neprisipažino. Tada daré akistatą su draugais. Ir tada jis tylėjo. Vél pradéjo mušti, spardytis kojomis. Zenoną pastaté prie sienos ir pasaké: „Neprisipažinsi – nušausiu“. Atsistojus prie sienos, nuéjo šiurpuliai per kūną – mat toks tai dar buvo vyras – éjo 17 metus. Tardytojas iššové. Šiurpus garsas apkurtino ausis. Stebėjosi, kodél nekrenta ant grindų, kodél nejaucia skausmo... Tik véliau suprato, kad šauta buvo pro šalį. Kulka įstrigo į sieną pagasdinimui. Neištvré. Prisipažino. Iš Pakruojo stribų žiauriausi buvo Juzeliūnas, Gasperavičius, Kazlauskas ir Gegevičius.

Po kelių dienų visus suimtuosius mokinius ir mokytojus Puidoką ir Bernotavičienę išvežé į Šiaulių kaléjimą.

I Komiją – be bendražygį

Zenono motinai prasidéjo vargo ir kančių dienos. Autobusų tada dar nebuvo, obilietai siauruko traukiniai galéjai gauti tik „pateikus komandiruotę“. Pažistamų pamokytą, motiną istojo į antrinių žaliavų supirkimo įstaigą „Sojuzutil“, kurios pagalba galėjo išsigyti bilietą į Šiauliaus. Maistą perduoti kaliniams buvo labai sunku. I eilę prie kaléjimo stodavo iš vakaro. O eilës buvo kaip karo metais prie duonos! Ir dar kyšiams reikėjo gauti „samagono“. O kur jo gausi! Mūsų apylinkéje jo niekas negamino, todél teko pirkti iš spekuliantų Šiauliouse.

Liepos ménésį išyko teismas. Visus „Laisvés sūnūs“ nuteisė. Zenonas gavo 10 metų: gal už vadovavimą šiai organizacijai, gal kad ilgai neprisipažino. Kiti gavo po 5–8 metus.

Po teismo visus greitai nuvežé į Lukiskių kaléjimą, o Zenoną, Mykolaitį ir Morkūną greitai nuo visų atskyré – išvežé į lagerį prie Šilutës. Motinos lauké dar sunkesnës kelionës su maisto daviniais ir samagonu kyšiams, kad leistų su Zenonu pasimatytį ir pasikalbęti.

Šilutéje jie išbuvo 8 ménésius. Pasukui vél kelioné į Lukiskes, kur suformavo ešeloną į nežinią. Atsidūrė Komijos žeméje, Buchtoje. Ten pusantrų metų krito miškų. Po to etapas į Užpoliarę, į Vorkutas anglies šachtas.

Ziemą dirbo prie sniego valymo nuo geležinkelio, vasarą – kasé pamatus amžino įšalo žeméje pastatams, dirbo skalbykloje...

(keliamas į 7 psl.)

Ignas Gasiūnas (1921–1951)

Adolfas Gasiūnas (1923–1945)

Zenonas Gasiūnas (1928–1998)

du partizanus kareiviai nukové Moniūnų kaime. Žuvo rinktinės vadas Jonas Januševičius-Vilkas, Rakšnys, 1-ojo rajono (tévünijos) vadas Lionginas Činga ir 2-ojo rajono (tévünijos) vadas Ignas Gasiūnas. Žuvusiuju palaikai atvežti į Pakruojo miestą ir niekinti. Véliau užkasti dabartinėje Pakruojo „Atžalyno“ gimnazijos teritorijoje.

Adolfas Gasiūnas-Fiureris

Ignas brolis Adolfas Gasiūnas gimė 1923 metais. Buvo aktyvus jaunujų ūkininkų, véliau Šaulių sąjungos narys, 1941 metų birželio sukilio dalyvis. Vokiečių okupacijos metais Adolfas mokësi Joniškėlio žemës ūkio mokykloje. Ją baigé 1943 metais. Dirbo Pakruojo savivaldybës tarnautoju.

Turėjo meninių gabumų: puikiai piešé, buvo gabus medžio drožėjas. Svajojo apie aukštajį išsilavinimą. Tačiau jo svajonéms nebuvó lemta išsilidyti. 1944 metais jis tapo partizanu Fiureriu. Kol stribai ir NKVD buvo neaktyvūs, Adolfas slapstési namuose. Rudenopadétis pasikeitė, ir jis išėjo į Žaliajų girią. Ten jau buvo susibûrė daug partizanų.

Panėvėžio stribai žinojo, kur stovyklauja partizanai, kelis sykius apšaudé, bet rimtai susiremsti bijojo. Tačiau 1945 metais kovo 27-ają, saulei tekant, Panėvėžio apskritijje Smilgių valsčiuje Ažagų-Eimuliškio miške partizanus apsupo NKVD divizija. Kautynës vyko visą dieną ir tik vakare partizanams pavyko prasiveržti iš apsuptyties.

2017 m. gruodžio 15 d.

Tremtinys

Nr. 47 (1261)

7

Gasiūnų šeimos auka Lietuvai

(atkelta iš 6 psl.)

Žiemą tekdavo vilti roges iš barako į baraką – surinkti mirusiuju kūnus. Prie vartų sargybinis kiekvienam mirusiajam mediniu kūju trenkda vo į kaktą – tikrino, ar tikrai mi rės. Lavonus išveždavo už zonos ir štabeliuodavo kaip mal kas. Taip jie ten išgulėdavo iki pavasario. Kai tundra truputį atsildavo, juos užkasdavo.

I Komiją Zenonas pateko į vienas, be savo bendražygį. Daug kartų buvo susirges, gulėjoligoninėje, todėl teko padirbėti ir sanitaru. Čia buvo lengviau: sočiai pavalydavo, buvo šilta.

Nerimą išliedavo eilėse

Vyresnieji kaliniai paauglius drąsino, tikino, kad Lietuva greitai bus laisva, išlaisvins ir juos. Bet laikas bėgo, o sava jones nesipildė. Savo ilgesi, nerimą Zenonas išliedavo eilėse. Kažkaip jam pavyko paslėpti savo kūrinius nuo prižiūrėtojų ir storą sąsiuvinį, pilną prirašy-

tų eileraščių, atsiusti broliui Bronislovui į Sibirą, į Timiriazevo gyvenvietę, kur buvo ištremta šeima. Bronius išsaugojo jį. Sugrįžęs į Lietuvą, atidavė Zenonui. Matyt, į ši sąsiuvinį Zenonas Gasiūnas buvo surašęs geriausius eileraščius, nes vadino rinkineliu „Nuotrupos“.

Ižangoje išreiškė norą, kad jis kada nors išvystų dienos šviesą, ir klausė, „ar ras galvojantis žmogus ką nors tinkamo ir ar supras ką aš kalbėjau, ką parašiau“, ir pastebėjo, kad apie tai galvodavęs, baigęs rašyti kiekvieną eileraštį. Apgales tavos, kad neturės kam parodyti, su kuo pasitarti, paklausyti kritikos... Blogiausiu atveju liksią siaubingų dienų kartūs prisiminimai jam pačiam.

Ši rinkinėli išsaugojo duktę Audronę, labai jį brangino. Čia pateikiami tik kelionika iš jų. Ar rašė Zenonas sugrįžęs į Lietuvą, neaišku. Turbūt ne. Kad būtų ištspausdintas buvusio politinio kalinio kūrinys, nebuvo jokios vilties. Taip, matyt, ir nutilo jo mūza.

Zenonas sugrįžta į Lietuvą

1953 metais Vorkutos šachtose vyko politinių kalinių sukilmimas. Kaliniai pareikalavo peržiūrėti bylas, sumažinti bausmes. Nors sukilmimas buvo žiauriai numalsintas, daug kalinių sušaudyta, bet jų bylos buvo peržiūrėtos. Zenoną vasara paleido į laisvę. Iš Vorkutos jis atvažiavo į Tomsko srities Timiriazevo MPŪ, kur 1947 metais buvo ištremta Gasiūnų šeima. Buvo nesimatę 10 metų. Paviešėjės apie mėnesį Timiriazeve, Zenonas išvažiavo į Lietuvą, o šeima toliau liko vargą vargti svetimame krašte.

Apsigynė pas broli Alfonsą, kuris buvo išvengęs tremties, bet savo tėvų namuose gyveno tik nuomininko teisėmis, nes trobeisiai buvo nacionalizuoti. Nuomininko teisėmis apsigynė ir Zenonas, ir 1958 metais pava-

sarį į Lietuvą sugrįžusi Gasiūnų šeima. Zenonas įsidarbino MT Sapskaitininku, vėliau iki pat pensijos dirbo „Pavasario“ kolūkio apskaitininku. 1962 metais vedė Oną Mykolaitytę, pasistatė Klovainių kaime namelj. Jiedu užaugino sūnų Saulių ir dukrą Audronę. Zenonas aktyviai dalyvavo Klovainių kultūros namų saviveikloje. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, istojo į tremtinių sajungą, tapo Pakruojo skyriaus aktyvistu, buvo renkamas į tarybą.

Abu Zenono vaikai sukurė šeimas. Tačiau savo anūkais Zenonas džiaugėsi neilgai. Mirus sūnui Sauliui, sulaukusiam vos 30 metų, labai krimtosi, susirgo ir po metų, 1998-aisiais, mirė. Palaidotas naujosiose Klovainių kapinėse.

Zenono Gasiūno eileraščiai, rašyti lageryje

Jaunuolio skundas

*Dėl ko ruduo atėjo?
Dėl ko jau lapai krinta?
Kodėl gražioj jaunystėj
Mūs dienos surakintos?*

*Dėl ko mes gimėm, augom,
Svajojom ir tikėjom?
Nejaugi mūsų pilys
Bus suręstos iš vėjo?*

Daug kapų supylė

*Upėms išsiliejas,
mano brolis mirė.
Pridengė jo kūną
tėviškės žemele.
Kovoje už Laisvę
vargo daug patyrės,
Užbaigė taip trumpą
savo žemės kelią...
(...)
Daug kapų tėviškėlėj
supylė
Ir žalajam miške,
ir laukuos,
Kai tėvai ir broleliaisukile,
Gynė Laisvę
Tėvynės brangios.
(Bus daugiau)
Zita VĖŽIENĖ*

Dėmesio!

Gruodžio 16 d. (šeštadienį)
10 val. LPKTS buveinėje (Laisvės al. 39, Kaune) įvyks LPKTS valdybos posėdis, **11 val.** – LPKTS tarybos posėdis – konferencija „Sumuojam darbus, planuojam naujus“.

Valdybos, tarybos narius, filialų pirmininkus kviečiame dalyvauti.

Ilsėkitės ramybėje

Aldona Girdenytė-Mockienė

Gimė Skuodo r. Pakalniškių k. gausioje ūkininkų šeimoje. 1943 m. ištekėjo už Leono Mockienės. Jis 1945 m. tapo Sakalo būrio partizanų vadu Vėtra, 1951 m. žuvo Skuodo r. Radžiotų k. Jiems gimė dukrelė Regina. 1948 m. Aldoną su dukrele trėmė į Tomsko sr. su Mockų šeima, tačiau Aldonos sesuo Adelė išvežimo pagrobė keturmetę Reginutę. 1949 m. mergaitę su visa Girdenių šeima ištrėmė į Irkutsko sr. Su mama susitiko tik po dvejų metų. Aldona tremtyje dirbo miško pramonėje. Į Lietuvą grįžo 1957 m. Dirbo Skuodo pieninėje. Vėliau persikėlė gyventi pas dukterį į Rokiškį. Džiaugėsi trimis vai kaičiais ir šešiais provaikaičiais.

Palaidota giminioje žemėje Skuodo rajone.

Nuoširdžiai užjaučiame dukterį su šeima, vaikaičius, provaikaičius, gimines ir artimuosius.

LPKTS Rokiškio filialas

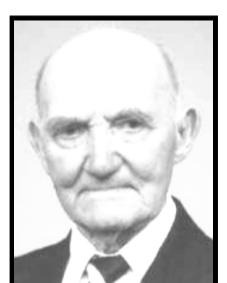
Genė Kamandulytė-Smailienė 1929–2017

Gimė Alytaus aps. Dauguose ūkininkų šeimoje. Baigė keturis pradžios mokyklos skyrius. Dirbo su tėvais ūkyje. Už ryšius su partizanais buvo suimta ir 1950 m. Maskvos ypatingojo tribuno nuteista 10 m. lagerio. Kalejo Magadano sr. lageriuose. Spec. komisijai peržiūrėjus bylą, 1956 m. išleista į laisvę. Ten ištekėjo už panašaus likimo tautiečio Broniaus, su kuriuo susilaikė dukters ir sūnaus. Į Lietuvą grįžo 1963 m.

Palaidota Jonavos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame dukterį Birutę ir artimuosius.

LPKB „Kolyma“ valdyba

Henrikas Lasys 1914–2017

Gimė Maskvoje. 1942 m. apgynė diplominį darbą ir įgijo statybos inžinieriaus vardą. Sukūrė šeimą ir augino dvi dukteris. Už pogrindinę veiklą prieš sovietų valdžią 1945 m. Pabaltijo karinio tribuno nuteistas 10 m. lagerio ir 5 m. teisių atėmimu. Kalėjo Komijos, Taišeto ir Magadano sr. lageriuose. Iš lagerio išleistas 1953 m., be leidimo grįžti į Lietuvą negavo, žmona su dukterimis atvyko į Magadaną. 1959 m. grįžo į Lietuvą ir apsigynė Joniškyje. Jam suteiktas kario savanorio statusas, atkurtas dim. majoro laipsnis. Apdovanotas Lietuvos kariuomenės kūrėjo savanorio medaliu.

Palaidotas Radviliškio kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame artimuosius.

LPKB „Kolyma“ valdyba

Skelbimai

Gruodžio 16 d. (šeštadienį) 13 val. Kauno įgulos karininkų ramovės Kunigaikščių menėje (A. Mickevičiaus g. 19, Kaune) įvyks Norilsko lagerio politinio kalinio, Vyčio Kryžiaus ordino kavalieriaus, tarpukario Lietuvos karininko, karo lakūno Antano Navaičio atsiminimų knygos „Šimtmečio skrydis“ pristatymas.

LPKTS Kauno filialas sveikina buvusius politinius kalinius, tremtinius, Laisvės kovų dalyvius ir jų šeimos narius gražiausiu švenčių – šv. Kalėdų ir Naujųjų metų – proga. Linkime sveikatos, stiprybės, santarvės, gerovės.

Kauniečius kviečiame ateiti į LPKTS Kauno filialo buveinę (Laisvės al. 39, 2 aukštasis, 3 kabinetas) sumokėti nario mokesčių, patikslinti adresą, telefonus.

Gruodžio 28 d. (ketvirtadienį) 16 val. LPKTS buveinės salėje (Laisvės al. 39, 2 aukštasis) įvyks tradicinė vakaronė „Tremtinio Kalėdos“. Gros muzikos ansamblis „Ažuolynas“ (vadovas Vincas Biliūnas). Vaišinsimės atsineštomis vaišėmis.

Kviečiame gausiai dalyvauti!

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekcių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia

2 spaudos lankai
Tiražas 1780 egz.

Kaina
0,61 euro

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĒMIMO
FONDAIS

Koplytstulpis 1944–1953 metais Pakruojo apylinkėse žuvusiems Žaliasios rinktinės partizanams

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“ 2018 metams

Prenumerata priimama iki gruodžio 28 d. bet kuriamo „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinius informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117. Kaina:

**1 mėn. – 2,45, 3 mėn. – 7,34,
6 mėn. – 14,69, 12 mėn. – 29,38 Eur.**

ISSN 2029-509X

Tremtinys

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sajunga

www.lpkts.lt

Redaktorė Jolita Navickienė
Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta Milerienė

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204
El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

Imones kodas 300032645
Ats. sask. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365, AB „SEB“ bankas

Redakcija pasiliauka teisę trumpinti ir redaguoti straipsnius, rankraščiai negrąžinami. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autoriaus nuomone.

Sibirietiškas meniu

Alfonso SENIKO prisiminimai apie gyvenimą Sibire 1941–1947 metais

Vietoje įžangos

Daugelis tautų didžiuojasi savo nacionaliniais valgiais. Didžiavosi ir rusai iki revoliucijos. Žymus rusų raštojas rašė, kad Rusijoje buvo dvi problemos – tai „dorogi i duraki“ („keliai ir kvailiai“). Po revoliucijos atsirado ir trečia problema – badas. Darbininkų ir valstiečių vienybės simbolį „serp i molot“ (pjautuvas perfrazuodavo i „smertj i golod“ („mirtis ir badas“).

Kai būsimas Lietuvos „prezidentas“, dar prieš parvezant „Stalino saulę“, keiliavo traukiniu į Maskvą, senas rusas jo pasiteiravo, kaip Lietuvoje „naščiot žirov“ (su riebalais). J. Paleckis nesupratato klausimo, kojo klausė. Gal vekseli pažiūoti? (J. Paleckis. „SSR mūsų aikimis“). Nepriklausomoje Lietuvoje maisto trūkumo nebuvu. Nenuostabu, kad tūlas rusas, pamatęs lašinius, klausadovo, ant kokio medžio jie auga...

1941 metų birželis

1941 metų birželio 18 dieną sunkvežimis su enkavedistais įsuko į mūsų kiemą. Tėvas jau anksčiau jautė, kad gali būti suimtas, tad slapstėsi. Tačiau tą rytą, kaip tik savo nelaimei, buvo parėjės namo pašerti gyvulių. Pasiruošimui enkavedistai davė tik pusvalandį. Sunkvežimyje jau buvo mano dėdė Antanas Buzas, kurį sugavo tiesiog beeinantį keliu ir paémė į sunkvežimį taip, kaip stovi, – be jokių daiktų ir drabužių. Iš tikruju turėjo būti suimtas Boleslovas Buzas, bet jis sugebėjo pasislėpti. Enkavedistai skubino, matyt, dar kažko nebuvu pavykę sugauti. Kadangi „planą“ reikėjo įvykdyti, tai pačiupo broli Antaną Buzą – svarbu, kad pavardė ta pati. Vėliau, jau vežant traukiniu, vagone visą laiką „na bukvą B“ (iš B raidės) buvo šaukiamas Buzas Boleslovas. Tačiau, kad ir per klaidą vieną kartą pakliuvus – kelio atgal jau nebebuvo...

Mane, kaip vaiką, dar išleido pas kaimynus pasiskolinti duonos kepaliuką, nes mes nebuvom kepę. I porą dryžuotų lietuviškų maišų paskubomis įsidėjome siek tiek patalynės, drabužių. Tėvas juokais į tuos maišus įsidėjo ir keptuvę, sakydamas, kad „galēsiu kur nors taigoje išsikepti blynų“. Deja, blynų išsikepti taip ir neteko. Naujojoje Vilnioje jis nuo mūsų šeimos buvo atskirtas, pateko į Rešotų lagerį, ten vėliau mirė.

Kelionė į Sibirą

Marijampolės geležinkelio stotyje buvome sugrūsti į gyvulinį vagoną. Anksta, tvanku, durys ir langai užkalti. Kelionė traukiniu, vėliau baržomis Obe ir jos intakais truko mėnesį. Sovietinė propaganda trėmimus traktavo kaip vos ne savanorišką išvyką įsisavinti derlingų žemės, atseit kelionė buvo nemokama, jos metu stotyse duodavo karštą maistą, o nuvykus visi buvo aprūpinami darbu. Tik retkarčiais geležinkelio stotyje iš vagono išleisdavo po vieną žmogų su sargyba parnešti kibirą „kipiatoko“ (virinto vandens). Žmonės vagone dalijosi kas ką turėjo pasiėmės, o kai kas iš vis nieko neturėjo.

Bado akivaizdoje

Kai mus išbaržos išlaipino ant Parbigo upės kranto Svetlo Zelionajos gyvenvietėje, mūsų maisto atsargos jau buvo pasibaigę. Kolchozo valdžia nieko negalėjo pasiūlyti, išskyrus tai, kad pamirkėje buvo nugaišės arklys. Motina jau sirgo dizenterija ir vos pajégė išlipti iš baržos. Dėdė Antanas ir aš nulykome prie pastipusio arklio, atsipjovėme užpakalinę koją su šlaunimi, vėliau ir antrą. Kad mėsa negestų, prirešė virvę įmesdavome į upę. Virdavome iš Lietuvos atsivežtame kibire. Kelias savaites mėsos užteko, vėliau jos likučiai vandenye pabalo ir liko tik draigalai. Po poros savaičių motina pradėjo sveikti, tačiau buvo labai nusilpusi. Reikėjo kaip nors išlikti gyviesi.

Vietiniai rusai po 1941 metų pavasarinių potvynio irgi badmiriavo, nors ir iki to ne kažką turėjo. Vėlai pasodintos bulvės tais metais nežadėjo gero derliaus, o kolchozo sekliniai grūdai sandéliuose buvo apsemti ir išmirkę. Laukų buvo apsėta mažai. Mums patiemis tais metais ką nors pasisodinti buvo jau per vėlu.

Prasidėjo mainai su vietiniais rusais. Mainų mato vienetas – kibirėlis bulvių. Kibirėlis – ne kibiras! Kibirėlis – tai išberžo tošies pagamintas kibiro pavidalo indassulankeliu (rusiškai „vedioročko“). Kiek ir už ką duoti kibirėlių, nustatydavo pats „pirkėjas“. Dažniausiai tai būdavo vienas kibirėlis, o kartais – net ir vienetais skaičiuojamos bulvės. Motina išmainė tévo aulinius kariškus batus, rankinėlaikrodėli, auksinį žiedą, parkerį „Lituania“ ir už visa tai gavo šiek tiek bulvių. Visos bulvės buvo suskaičiuotos ir išdalintos krūvelėmis, kad iki tam tikro laiko galėtume išmisti. Supirkdami iš lietuvių vertingesnius daiktus kai kas iš vietinių rusų gerokai praturtėjo. Rusė bevaike Niura turėjo nemažai bulvių, miltų, tai mainydavo juos tik į auksą.

„Pachliobka ir balanda“

Žodis „pachliobka“ galėtų būti verčiamas į lietuvių kalbą, kaip „srébalas“. Pats žodis kilęs nuo žodžio „chlebat“ (valgyti, srëbtoti). Žodis „balanda“ lietuviškai atitinkenė vargu ar turi. Balandai – tai Gulago lagerio maistas: tokslabai liešas viralas, riebalų beveik neturintis, o ir balytymu turintis ne per daugiausiai. Paprastai „balanda“ buvo verdama iš sušalusiu kopūstų, kada ne kada įmetant vieną kitą bulvytę, žuvų atliekų.

„Pachliobka“ ypatinga tuo, kad ji verdama iš miltų, o paskaninama įpjaustant bulvių.

1941 metų vasaros pabaigoje ir kitų metų pavasarį maitinomės virdami „balandą“. Taip vadinančių sriuba virdavome iš žolių – arkliarūgščių, dilgelių, balandų. Pavasarį pirmosios pasirodydavo arkliarūgštės su dilgėlėmis. Viralas iš jų gaudavosi tamsiai žalias, savotiškos knorio, tirščiai nusėdavo kibiro dugne. Jei turėdavome, išdėdavome ir priedų – truputį bulvių arba turnepso. Dažniausiai tokia sriuba būdavo be druskos, nes jos ten nebuvu įmanoma gauti.

Kitas jau šiek tiek maistingesnis patiekalas buvo turnepso košė. Turnepas – tai tokas greitai augantis augalas,

panašus į pašarinį runkelį. Jo žievė storoka, viršutinė dalis melsva, o vidus baltas, pats šakniavaisis kartoko skonio. Verdant turnepsą būdavo pripjaustomas jo pilnas kibiras ir užpilama truputį vandens. Su virus paprastai likdavo tik apie trečdalis tūrio aitrios tyrelės. Turnepas būdavo sodinamas iš „rasodos“ (daigų) ir užaugdavo tik į vasaros pabaigą.

Kas nedirba, tas nevalgo

Sis principas turėjo būti taikomas tik socializmo sąlygomis. Pastačius socializmą esą būsią kitaip: „Iš kiekvieno pagal josugebėjimus, kiekvienam pagal jo reikmes“. Toks bus komunizmo principas.

Sibire darbas buvo privalomas visiems. Kiekvienam bent kiek darbingam asmeniui buvo nustatytas darbadienių minimumas. Per darbo dieną turi įvykdyti vieną darbadienį, jei įvykdai nustatyta normą. Pagal išdirbtą normą tau nustatomas „pajokas“, o jis sudaro 300–600 gramų duonos daviny ir nieko daugiau. Jei šeimoje yra daugiau nedirbančių, pavyzdžiui, vaikų, niekas nieko jiems papildomai neskiria, tenka dalytis.

Duona, daugiausiai avižinė, tešla su ašakomis. Dirbantiems išvežiojama į darbą, į laukus taigoje pietų metu, o tie, kurie dirba kolchozo centre, atėina atsiimti patys.

Kuri laiką dirbau kalvėje, kalvio padėjėju ir man priklauso 600 gramų, kuriuos suvalgydavau „vienu prisėdimu“.

Bulvė – išgyvenimo šaltinis

Sibiro sąlygomis auga tik ankstyvų veisilių bulvės, vadinamos „skorospelka“. Kasant rudenį jų odelė dar lupasi, nepaisant to, pavasarį jos būna daigios. Žemė įdirbama ir sodinama rankiniu būdu – su kastuvu. Trąšų nenaudoja. Taupumo sumetimais, sėklai naudojamos tik gumbo viršūnėlės su akelėmis arba ir po vieną akele.

Žemės plotas kolchoznikams ribojamas, ne daugiau 15 ar 16 hektarų. Ne visiems vienodai uždera, todėl dažnai kalba sukasi apie tai, kiek prikasei bulvių, ar užteks per žemę, ar likssėklai. Pagrindinis rusų svario matas yra pūdas (16 kilogramų), bet bulvės čia matuodavo kibirais.

Lietuviam 1942 metų pavasarį buvo skirta po plotelį kelmuotos žemės ir kas kiek sugebėjo pasisodinti, rudenį galėjo turėti šioj tokį derlių. Skyrė ir mums nesenai iškirstos taigos plotelį. Kitą žiemą jau buvo šiek tiek lengviau.

Senieji rusai pusiau slaptai švęsdavo pravoslavų Kalėdas, Velykas. Pagal jų papročius reikia sušelpsti neturtingą.

Pasinaudodamas tuo, eidavau per kie-mus „ubagaudamas“. „Almužna“ dažniausiai būdavo viena nevirta bulvė.

Lietuviški „cepelinai“ ir kisieliai

Mano motina vis kartodavo, kad aš gaučiau taip pavalygti, kaip Lietuvoje sėriau kiaules. Liesas pienas, virtos bulvės, miežiniai miltai! Cia viso to néra.

Gyvenome vienoje lūšnoje su Marija Radzevičiene. Kartą ji su motina, prisiminusios gyvenimą Lietuvoje, nutarė išvirti cepelinų. Kad būtų didesnė išeiga, sutarkavo neskustas bulvės, o iš cepelinų vidų ijdėjo miltų. Teko valgyti ir man, cepelinai buvo juodi, labai skaniūs, aišku, spirgučių ir grietinės nebuvo. Kai pavasarį nutirpdavo sniegas kolchozo bulvių lauke rinkdavome pernykštės sušalusias bulvės. Stiprus šaltis padarydavo taip, kad bulvėje išlikdavo krakmolas ir odelė. Tokias surinktas bulvės sutrynuo vandenye, žemės nusės kibiro dugne, po to krakmolas, o paviršiuje visos šiukšlės. Iš krakmolo išvirdavome kisielių.

Kolchozas sėdavo avižas, o atliekas po grūdų valymo išmesdavo. Avižų lukštus užmerkus ir po kurio laiko nusunkus, verdant gaunamas skystalas panašus į kisielių.

Prie rusiško stalo

Turėjau draugą rusuką Lioną Kliukšinę. Jų šeima ruošėsi pietauti, o aš stovi prie durų ir palaukiui, kol pavalgys.

„Senikas, eik prie stalo, kartu „pachlebjem“ – pavalygysime“, – sako tėvas. (Mano vardą rusai sunkiai ištardavo, vadindavo pavarde.)

Negi atsisakysi, tuo labiau kad nuolatos esi alkanas.

Ant stalo bliūdas su „pachliobka“. Pradedame srēbtai. Aš jau labai tankiai pradėjau semti.

„Palauk, brolyti, – sako tėvas, – taip negalima, reikia eilės tvarka, pirmiausiai tėvas su motina, svečias, vyriausasis sūnus ir kiti. Turi būti tvarka“.

Kol ateina tavo eilė – lažai šaukštą arba šiaip ramiai lauki. Šaukštai mediniai, ovalūs, samtuko formos, reikia mokėti jais naudotis. Kiekvienu sémimu stengiamasi, kad patektų po bulvės gabalą, bet jokiu būdu neprisiraibyti sau daugiau.

Pavalgės mano draugas eina prie ikonos, žegnojasi ir dėkoja Dievuliu, tėveliams ir broliams, beje, keturi iš jų jau žuvę fronte.

Dalis rusų yra tikintys, atitremti iš Rusijos kolektyvazijai prasidėjus.

(Bus daugiau)